

TEKNİK GELİŞME, ARTAN VERİMLER VE KÜMÜLATİF İLLİYETİN ULUSLARARASI TİCARET TERORİSİNDE VE EKONOMİK KALKINMADAKİ ROLÜ*

Nicholas Kaldır
Emin Ertürk**

Geleneksel teori, -hem klasik hem de neo-klasik-iddia ile ispat etmektedir ki, malların farklı bölgeler arasında serbest ticareti, ticareti yapan her ülkenin yararınadır. Bundan dolayı dünyanın refahı açısından, ister bir bütün olarak isterse ayrı bakılsın, serbest ticaret en iyi düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır (1). Bununla beraber, yukarıdaki ifade, yalnız spesifik, soyut, realiteye uzak varsayımlar altında doğrudur. Bu, gerçekten uzak varsayımlarla, sınırlanmamış ticaret, özel bir bölgenin, ülkelerin hatta dünyanın refahında bir kayıba neden olacak -yani dünya, belli ölçülerle düzenlenmiş ticarete, serbest ticaret altındakinden daha iyi bir durumda bulunacaktır.

Geleneksel teori Ricardo'nun mukayeseli maliyetler teorisinden çıkarılmıştır. Buna göre, bir ülke ürettiği bütün mallarda mutlak üstünlüğe sahipse (malların hepsinde daha yüksek verimlilik) sıralamada mukayeseli etkinliği daha yüksek olarak ürettiği malların arzına dayanarak bu mallarda uzmanlaşır. Ricardo'nun ünlü örneği İngiltere ile Portekiz arasında kumaş-şarap mübadelesidir. Portekiz'de hem şarap hem de kumaşa kişi başına üretim İngiltere'den daha fazladır, fakat verimlilik avantajı şarap üretiminde kumaş üretiminden daha yüksektir. Böylece eğer Portekiz şarap üretiminde uzmanlaşır ve şarabı İngiltere'nin kumaşı karşılığında değiştirirse daha iyi bir durumda olacaktır.

Mukayeseli maliyetler teorisi çok gelişme safhaları geçirmiştir. Bunlardan J.S.Mill, Marshall ve soma, daha önemli olarak Ely Hecksher ve Professor

(*) Makale, *Economic Appliqué*. Sayı: XXXIV. 1981, No: 4'den alınmıştır.

(**) Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

Ohlin'in katkılarını belirtmek gerekir. Bu iki İsveç'li İktisatçı belli varsayımlar altında (ki onlara daha sonra döneceğim) mukayeseli maliyetlerin ancak kaynak donatımı veya faktör oranları bölgeler arasında farklı ise, geçerli olabileceğini gösterdiler. Bu farklılıklar nisbi faktör fiyatlarındaki farklılıklardan ortaya çıkmıştır ve ticaretin etkisi bu farklılıkları birbirine yaklaştırma yönündedir. Samuelson "Faktör Fiyatlarının Eşitlenmesi" teoremi adıyla bilinen meşhur makalesinde, üretim fonksiyonunu da dikkate alarak bu doktrini daha ileri bir safhaya götürdü ve serbest ticaretin bazı varsayımlar altında ticarete giren taraflarda faktör fiyatlarını da eşitleyebileceğini göstermeğe çalıştı.

Bu teoremlerin göstergelerine ulaşılması zordur. Çünkü, eğer bunlar doğru olsa o takdirde;

(1) Malların serbest hareketinin faktör hareketlerini ikame olduğu gösterilecektir, buradan,

(2) Ticaretin, (esas olarak ücret ve faiz oranlar) faktörlerin serbest akışkanlığının sebep olduğu faktör fiyatlarını (faktör hareketinin maliyetinden soyutlanarak) eşitlemesi eğilimine ulaşılacaktır.

(3) Buradan da ticaretin zorunlu olarak ticarete giren bölgeler arasında fert başına reel kazanç farklılıklarını azaltacağı (aynı üretim fonksiyonu) hatta şartların lehe çalışması halinde, taraflar arasında bu farklılıkların elimine edileceği sonucuna ulaşılacaktır.

Bununla beraber belirtilenler şuni varsayımlara dayanmakta ifadesi ve anlaşılması bazan zor olmaktadır. Şöyle ki;

(1) Farklı ülkelerde farklı malların üretim fonksiyonları aynıdır, yani teknoloji ve onun sömürü etkinliği her yerde aynıdır.

(2) Tam rekabet geçerlidir.

(3) Bütün üretim işlemlerinde ölçeğe göre sabit verimler sözkonusudur (homojen ve doğrusal üretim fonksiyonu).

Bu son iki varsayım -ki onlar öteki varsayımı da kapalı olarak içermektedir- teorinin bakış açısından eleştirilebilir. (üretim oram ister büyük ister küçük olsun tam rekabet normal olarak sadece üretim maliyetleri aynı olduğu zaman elde edilebilir). Hem azalan verimler hemde artan verimler, ölçek ekonomilerinden dolayı, uzun süre muhafaza edilemez.

Önce azalan verimleri ele alalım. Yalnız sınırlı emek miktarı her bir hektar toprak üzerinde avantajlı olarak kullanılabilirken Portekiz'de üretilen şarap miktarı şarap tarımına elverişli toprak miktarı ile sınırlıdır. Üretimi sınırlayan emek değil, topraktır. Toprak üzerinde faydalı olarak çalıştırılabilecek kitlelerin sayısı toplam çalışabilecek kişilerden daha az ise, kalanlar sanayi ya da hizmetlerde istihdam edilebilecektir. Uluslararası ticaretin olmaması durumunda toprakta çalışmak istemeyen kişiler kumaş üretimine kaydırılabilecektir: 1 yarda kumaş = 10 litre şarap. Diğer taraftan İngiltere'de 10 litre şarap, 10 yarda kumaşla aynı maliyettedir. Ticaretin başlaması halinde kumaş üretimi kârlı olmaktan çıkacaktır; Portekiz tekstil ticareti harabeye dönecektir. (Bu hayali bir örnek değildir. Friedrich List'e göre bu 1704 Portekizi ile Methuen Anlaşmasının bir sonucu olarak gerçekten vaki olmuştur). Şimdi eğer kumaş üretiminden serbest kalan bütün işçiler artan şarap üretiminde istidam edilebilseydi emekte meydana gelen artma oranında üretim artacak, Portekiz'in reel geliri öncekinden daha yüksek olacak ve Portekiz ticaretin olmadığı durumdan daha fazla şarap üretiminde istihdam edilebilseydi emekte meydana gelen artma oranında üretim artacak, Portekiz'in reel geliri öncekinden daha yüksek olacak ve portekiz ticaretin olmadığı durumdan daha fazla şarap ve kumaş tüketme imkânına sahip olacaktır. Bununla birlikte, eğer toprak sınırlı ise bu mümkün değildir. Bu durumda ücretleri azaltarak kumaş ticaretinde tasarruf yapmak da imkânsızdır; çünkü kumaş işçileri geçinemediğinde şarap cinsinden minimum ücret sözkonusudur. Böylece sonuç olarak denebilir ki, Portekiz İngiltere'ye daha fazla şarap ihraç ederken Portekiz'in reel milli geliri azalacak şarap üretiminde meydana gelen artışı kumaş ticaretinin hasılasındaki kaybı telafi edemeyecektir. Portekiz öncekinden çok daha fakir bir ülke durumuna düşebilecektir ve Portekiz'de eksik ihtiham ve eksik üretim olacaktır (2).

Kolaylıkla görülebilecektir ki bu durum her iki endüstride sabit emek maliyetleri kuralı altında meydana gelemezdi. Fakat, sanayide artan verimler tarımda ise azalan verimlerin olmadığı dikkate alan biri de aynı sonuca ulaşacaktır.

Artan verimler hah iktisat teorisinde tam olarak henüz oturmuş değildir. Aifred Marshall (ondan önce Cournot ve Walras'ın) artan verimlerin, bazı firmaları, rakiplerinin önüne geçireceği, diğerlerinden fazla kümülatif kazanç temin edeceği ve rakiplerini safdışı edeceği nedeniyle monopole yol açacağını belirtmiştir. Böylece artan verimler (veya azalan marjinal maliyetler) rekabetçi piyasanın şartları altında mevcut olmayabilir. 1930'larda aksak rekabetle ilgili yeni teoriler önerildi; azalan maliyetler ve rekabet birlikte mevcut oldukları için

-bu da ekonomistleri neticeye ulaşmada daha ihtiyatlı olmaya sevketti.

Bununla beraber iş adamları azalan maliyetlerin mevcudiyetini inkâr edemezlerdi. O, büyük ölçekli üretim ekonomisi hesaplarına dayanır; piyasa payı artarsa bu bir başarı, piyasa payı azalır bu da bir zor durumda olmak anlamını taşır. Eğer gelişen piyasada bir işletme yaşamıyorsa ve fakat yaşamak istiyorsa büyümelidir (3),

— Üretimde (imalatta) artan verimlere ulaşmadaki başarılar daha iyi başarılar, başarısızlıklarda yine daha kötü durumlarla sebep olur. Bir kaşka İsveç’li iktisatçı Gunnar Myrdal bunu kümülatif illiyet ve dolaşım prensibi (the principle of circular and cumulative causation) olarak adlandırmaktadır.

Bunun bir sonucu olarak mamul mallar arasında serbest ticaret, mamul üretiminin consantrasyonuna ve bir kutuplaşma işlemine yol açar ve bu aktivitenin bazı alanlarda gelişmesi ve yoğunlaşması diğerlerini söndürür.

Bu 19. yy. sanayi devrimi ve taşma’da devrimin bir sonucu olarak meydana geldi. Belli alanlar, dünya ekonomisi içinde önceki yerlerinden tamamen tecrit edildiler. Piyasanın genişlemesiyle teknoloji devriminden bütün alanların aynı ölçüde yararlandığı kimse söyleyemez. İngiltere’nin imalat sanayii (ilk defa lider olarak pamuk sanayii daha sonra demir-çelik ve makine) Avrupa’ya, Kuzey ve Güney Amerika’ya ve nihayet Hindistan ve Çin’e açılmakla en büyük uyarıyı aldı. Fakat aynı zamanda ucuz fabrika yapısı mallar yerli üreticileri safdışı etti (el dokuması, tekstil ve diğerleri) ve sonuçta rekabet edemez oldular. Bu durum bu ülkelerin hammadde ve maden üretiminde uzmanlaşmalarına neden oldu ve istihdam edilen işçilerin sayısı azaldı. Bunun bir sonucu olarak ihracatı ilkel maddelere adanmış ülkeler nisbeten fakir kaldı. Bu durum ihracat sektöründe emeğin verimliliğinin düşüklüğünden değil, fakat kârlı endüstrilerinin sınırlı istihdam kapasitesi yüzündendi.

Diğer taraftan kutuplaşma işlemi, sanayileşmenin başarılı olarak diğer ülkelere yayılması ile tezat teşkil eder. 18.yy. sonlarından, yani sanayi devrimi başladığından beri, fabrika sistemine dayanan yeni teknikler yeni makinelerin ve yeni enerji kaynaklarının kullanılması İngiltere’yi er geç diğer ülkelerle bir rekabete sokmalıydı ve öyle de oldu. 19.yy. ikinci yarısından itibaren Fransa, İtalya, Almanya ve diğer Batı Avrupa’nın küçük ülkeleri yeni yürürlüğe konan tarife duvarlarının koruyuculuğuna sığınarak sanayileşmeye başladılar. Bu daha sonra Avrupa dışına taşı; ABD, Japonya, Hindistan ve Okyanusya ülkeleri ve daha birçokları sanayileşme sürecine girdi. Sanayileşmenin bu şekilde gittikçe

yayılması, endüstriyel olarak daha yeterli ve dinamik ülkelerin süper rekabet edici gücüne karşı koymaktan başka bir şey olmayan kutuplaşma etkisiyle teşkil ediyordu. İtalya'nın ekonomik birliği, polarizasyon (kutuplaşma) etkisinin en meşhur örneğidir. Birleşme olduğunda, Kuzey İtalya'nın endüstrileri güney İtalya'dakilerden daha gelişkin idi, (fark çok büyük olmamasına rağmen, endüstriyel verimlilik kuzeyde güneyden %20-25 daha yüksekti. Kuzeyin sanayilerini, güneyin sanayilerinin gelişmesini önlemek için bu yeter bir nedendi. Bu aym zamanda Kuzey İtalya'nın ekonomik gelişmesini de hızlandırdı. Güçler arasındaki karşılıklı ilişkiler yani; başarılı alanlarda gelişmenin birikimi, taklit ve rekabetin sanayileşmeyi daha geniş alanlara yayması bana göre henüz tam olarak belirlenememiştir.

Gerçek şu ki sanayileşmiş bütün ülkeler (işlemi başlatan İngiltere dışında), yerli üretimi ithalat yerine ikame etmek için kâfi derecede yüksek bir uyarı sağlayan, koruyucu tarifelerin arkasına sığınarak bu duruma geldiler. İsveç istisnası ile küçük avrupa ülkelerinin çoğu, İtalya, 1860 ların serbest ticaret politikasından yenik çıkmış Fransa, Almanya (özellikle Bismarck'ın ünlü 1879 tarifesinden soma), bu yolla sanayileştiler. Bu Amerika Birleşik Devletleri için de doğrudur; koruyuculuk orada uygulanmış ve 1900 Mc Kinley tarifesinde doruğuna ulaşmıştır. Bazı hallerde (en ünlü örneği Japonya vermiştir), koruyuculuk ithalat üzerine vergi koymaktan ziyade devletin yardımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Fakat bu tür araçlardan yararlanmaksızın sanayileşme başlatılmıştır. Bununla beraber başarılı sanayileşen ülkeleri diğerlerinden ayıran farklar onların ılımlı tarife kullanmaları idi. -Yerli endüstrileri gereğinden fazla kârlı kılmak için tarife koymamıştır- dikkatle seçilmiş ve uygulanmış vergiler bu endüstrilerin lehine olmuş; tamamen ithalat ikamesini değil ihracat potansiyelinin gelişme kabiliyeti de dikkate alınmıştı. Bunun aksine ayırıcı tarife değil de yüksek koruma oranı uygulayan ülkelerin gelişen sanayilerinin ilkel madde maliyetleri çok yüksek olduğundan dünya pazarına açılmaları da o nisbette güçleşmişti. (Bu ülkelerin çoğunda, örneğin Latin Amerika ülkelerinde, yetersiz sanayilerin ortaya çıkmasına bir seçim sonucu konan koruyucu tarifelerin uygulanması değil, 1930 ların Büyük depresyonu esnasında, geleneksel ihracat kazançlarının elde edilememesinden ve döviz kurlarını muhafaza için konan görülmemiş derecede yaygın ihalat yasaklarının uygulanması sebep olmuştur).

1873 den bu yana İngiltere tarihi, herhalukârda (daha önceki değil) hem dünya piyasasında zıt değişmelerin durumundan dolayı ekonomiyi yeniden inşa ihtiyacı, hem de diğer sanayileşen ülkelerin pratik sınırlamalarından dolayı

ihracat ürünleri için daha önceki piyasaların kaybı, yerli piyasada ithalat yasaklarının artması ile ilgili çarpıcı örnekler sağlamaktadır.

İngiltere'nin 19.yy. ortasında temel ihracatı, Avrupaya ve deniz aşırı piyasalara, yerli üreticilerin rekabet edemeyeceği fiyatlarla ihraç edilen pamuklu mallardan oluşuyordu. Bunun en güzel delili 1850 de İngiltere'de ham pamuk tüketiminin Avrupamn diğer ülkelerinden daha fazla olmasıdır. Fakat pamuklu dokuma, modern fabrika metodlarına dayalı olsa da kurulması kolay idi; bundan dolayı da diğer ülkeler arka arkaya İngiltere'nin ihracat maddelerini yurt içinde üretmeğe başladılar. Bununla beraber, bir süre sonra, İngiliz ekonomisi üzerinde bu gelişmenin tam tersi bir yeni gelişme ortaya çıktı. Sanayileşen ülkelerin İngiliz yapısı makine ve tezgahlara talepleri smultane artış gösterdi. Aslında bu da bir geçiş dönemi olayı idi. Çünkü başarılı sanayiciler zamanla makine sanayiinde kendi kendine yetmeğe ve üçüncü ülkelerde ve hatta İngiltere'nin, kendi içinde bile, büyük rakibi olmağa başladı. İngiltere piyasası Laisses-Faire ideolojisinin mirasının kuvvetli sonucu olarak korumasız kaldı. Keza, İngiliz makinelerinin gittiği yerde meydana gelen değişme, farklı ülkelerde sanayinin gelişme safhası için çok iyi tarihi bir rehber olmuştur. 1880 lerde Almanya, İngiliz yapısı makine sanayilerini en önemli piyasası iken 1890 larda Amerika 1900 lerde de Japonya İngiltere'nin yerini almıştır.

Bir noktaya kadar İngiliz ekonomisi bu zor şartlara dikkate değer esneklik ve adapte kabiliyeti gösterdi. Çünkü İngiliz malları bir piyasadan bir başka piyasaya kayıyordu. Eski piyasaların kaybının ortaya çıkardığı zararlar yeni piyasalar tarafından tazmin ediliyordu. İngiliz ihracatının cazibe alam Avrupadan Kuzey Amerika, oradan uzak doğu ve Okyanusya'da oradan da Hindistan ve yakın doğuya ve nihayet Afrika'ya kaydı. (İlk defa kuzey Afrika önemli müşteri idi, bu rol Nijerya tarafından üslemilmişti.)

Buna mukabil imalât saniiinin yapısında da bir adaptasyon vardı. 1913 öncesinde İngiltere ucuz pamuklu tekstilde yüksek ihracat piyasası olarak varlığını sürdürürken (Lancashire'nin üretiminin %90 ı ihraç edilmişti); 1920 lerde büyük azalma gösterdi ve II. Dünya Savaşından sonra ise tamamen ortadan kalktı. Bununla beraber diğer yandan makine, kimya ve motorlu taşıtlar ihracı genişledi. Keza İngiliz ekonomisinde diğer ülkelerin sanayileşmeshün sebep olduğu bir yeniden inşa hareketi vardı. Fakat bu İngiltere'nin büyük ölçüde yavaşlamış büyüme oranının yerine gelmesine yetmiyordu. 1913 den 40 yıl önce hem imalât hem de GSMH %2 civarında büyüdü. Bu aynı zamanda hızlı gelişen ülkelere kıyasla -özellikle Almanya ve ABD- hem mutlak olarak hem de nisbi

olarak daha düşük istihdam ve daha düşük verimlilik gelişmesi demektir.

Bu gelişme doğrultusunda, İngiltere'nin ihracat payında azalma, bu ülkeyi artan ölçüde ithalat yapmağa zorluyordu (toplam ithalatta mamul mallar ithalatının payı 1860 da %5 den 1900 de %25 e yükseldi). Daha sonraki yıllarda İngiltere'de mamul madde iç tüketiminin %19 u ithalat tarafından karşılanıyordu.

Büyük miktarda da gizli işsizlik vardı. Sosyal sigorta açığı, işsizlik desteği sendikalarla sınırlıydı. Fakat bu da hemen hemen sanayi işçilerini kapsıyordu. Açlıktan kaçıp göç etmek teklif edildi. Birinci Dünya savaşından 25 yıl önce, İngiltere'den 6 milyona varan bir kitle halinde göç vardı.

Birinci Dünya Savaşından sonra durum tekrar kötüleşmişti. (Savaş öncesinde serbest ticarete kurulan ama iyi çalışmayan endüstriler). Yeni kurulan endüstriler hem çocuk sanayi hemde ulusal güvenlik açısından korumaya alındı. 1923 de muhafazakar hükümetin vaktinden evvel sanayi malları üzerinde genel bir tarife koyma teşebbüsü değer üzerinde %20 ye bazı sanayilerde ise (kimya-çelik) % 33.3 e ulaşıyordu. Yukarıdaki tedbirleri 1950 lerin sonlarına kadar kaldırılmamış ithalat sınırlamaları takip etti.

Ticaret politikasındaki bu değişme İngiliz Ekonomisine ikinci altın çağını yaşattı. 1932-57 arasındaki 25 yılda imalat sanayi üretimi yılda %8 civarında arttı. 1937 de, 1929 yılından önceki kötü durumu 1/3 den az olmamak üzere aştı. Daha anlamlısı 1922-55 yılları arasında sınıai üretimde %4 civarında bir büyüme hızı vardı; savaş yıllarını çıkarırsak bu %5 civarına ulaşacaktır. İthalatın nüfuzu %19 dan 1929 da %10 a, 1937 den 1955 e kadar sadece %5 indirildi. 1950 lerden sonraki ticaret serbestliği ile imalat sanayiinde üretimin gerileme oram düştü ve ithalatın nüfuzu arttı. İhracat payı ise düşmeğe devam etti. 1973 e kadar ithalatın iç tüketimdeki payı önceki durumu aştı ve ondan sonra da hızlanmış bir safhaya ulaştı.

Farklı uygulamaların İzahı

Bütün bunlar Keynezyen (daha doğrusu Harrodian) ifadelerle anlaşılabilir ama neo-klasik ifadelerle anlaşılabilir; yani sürekli tam istihdamın olduğunu varsayan ve üretimin genelde kaynak kıtlığı ile karşı karşıya kaldığını kabul eden bir teori bu noktada anlaşılmaktan uzaktır.

Harrod, sınıai üretimin dalgalanma seviyesi dış ticaret çoğaltarı fikriyle izah edilmeli demekte ve bunu aynı zamanda ödemeler bilançosunu dengede tutma mekanizmasını da sağladığını belirtmektedir. Bu keynes'te yoktur (4), (5).

Harrod'a göre, ihracat talebin dışsal kısmını oluşturur. Bu da çoğaltan ve hızlandıran etkilerine ulaşılmasını sağlar. Diğer sızıntıların olmaması halinde gelirler toplamı ihracatın ithalatla uyumunu sağlayacaktır (6).

Eğer ihracat, E, birinci devrede kE kadar uyarılmış harcama üretiyorsa, ikinci devrede bu k^2E olacaktır ($0 < k < 1$). İthalatın $M=mY$ ($0 < m < 1$) olduğu varsayılmakta, dengede ise $M=E$ şartı aranmaktadır.

Bu toplam gelir, Y, İhracat artı ihracatın neden olduğu talebin diğer endojen değişkenleri dikkate alınarak (tüketim, yatırım) da elde edilebilir. Şöyle ki;

$$Y = \frac{1}{1-k} E \quad 1 - k = m \text{ dersek}$$

ifade

$$\dot{Y} = \frac{1}{m} \dot{E} \quad \text{şeklinde yazılabilecektir.}$$

Bu formülün dinamikleştirilmiş versiyonu Thirwall'ın gösterdiği gibi

$Y = \frac{\dot{E}}{\bar{X}}$ şeklindedir. Burada Y ve $\dot{E}$ Y nin ve E nin sırasıyla logaritmik büyüme hadleridir. $\bar{X}$ ise ithalat talebinin gelir elastikiyetini temsil etmektedir.

Thirwall'ın makalesindeki bu formül (bu basit formül farklı ülkelerin büyüme oranlarını, ödemeler bilançosun da dengenin devamı ile uyumlu olduğunu göstermektedir) savaş sonu dönemde sanayi ülkeleri arasında büyüme oranları farklılıklarını izah etmektedir (op.cit.P.51) (8).

Keza ödemeler bilançosu, parasal bir sorun iken -ki o teroide nisbi fiyat değişimleriyle düzeltilebilir - formül ödemeler dengesi sorunu olan ülkelerin büyüme oranlarının nisbi fiyat değişimlerine yol açmaksızın birbirine yaklaştırılabileceğini göstermektedir.

Nisbi fiyat ve döviz kur değişimleri değilse reel gelir değişimleri ortaya çıkıyorsa, bu ihracatın ithalata eşitlenmesi için daha güçlü bir eğilim ve Harrod'un ticaret çoğaltanının geçerliliği için amprik destek sağlar (onun ilk şeklinde ticaret hadlerinin sabit olduğu varsayımı vardır).

Harrod'un teorisinin esasları aşağıdaki ifadelerle özetlenebilir:

(a) Bölgenin her alanında çıktının büyüme oranı esas olarak, o alanın ürünlerine yönelen dışsal talep tarafından uyarılmaktadır.

(b) Ekonomik büyüme daima talep -uyarılmış bir büyümedir ve kaynak kıtlığı yoktur. Bölgeler politik varlık olsalar ve yeni ülkelere ayrılırsalar da bu durum değişmez. Kısmen bölgeler arasında akışkan olmaları (9), kısmen optimal olarak dağılmamamış olmaları (daima emeğin marjinal verimliliğinin sıfır olduğu sektörler vardır, veya marjinal verimlilik negatiftir: Tarımda olduğu gibi), Kısmen de sermayenin (sınai kapasite açısından) talepteki büyümenin bir parçası ve onun sonucu, otomatik olarak üretilmesinden dolayı sermaye ve emek gibi kaynaklar büyümeyle belirlenmez.

(c) İthalat değişimleri fiyat değişmelerinden ziyade reel gelir değişimleri tarafından yönlendirilir. Bununla birlikte reel gelir, ticaret hadlerindeki değişimin sonucu olarak değişebildiği gibi yurtiçi üretimde meydana gelen değişimle de değişebilir.

(d) Son olarak, bir ülkenin hırcatının büyüme oranı üreticilerin potansiyel piyasa araştırma gayretlerinin sonucuna ve üretim yapılarını kolayca adapte etmelerine bağlı olduğu dikkate alınmalıdır. Temel olarak, gelişen dünya ekonomisinde ihracat büyümesi, ülkenin üretim için yabancı ülkelerin gelir elastikiyeti ile izah edilebilir; fakat gelir elastikiyeti nisbi olarak ister küçük olsun isterse büyük, yukarıda belirttiğimiz durum, imalatçıların adapte olma kapasitesine ve yenilikçilik kabiliyetine bağlıdır.

Sınai bakımdan gelişmiş ülkeleri dikkate aldığımız zaman normal olarak hem ihracat için yüksek gelir elastikiyetlerinin ithalat için düşük gelir elastikiyetleri ile birlikte gittiğini hem de ürün geliştirmede liderliği başarılı bir şekilde sürdürdüklerini görürüz. Teknik gelişme sürekli bir işlemdir ve yeni ürünlerin piyasasının gelişmesiyle, mevcut bazı arzulara yeni tercih edilebilir imkânlarla tatmin yolu sağlar. Bu yeni ürünler, eğer başarılı ise, daha önce aynı ihtiyaca cevap veren ürünlerin yerini alırlar ve bu yerini alma işlemi istikametinde iktisadi büyümeden kaynaklanan genel talepte meydana gelen artmaya oranla yeni ürünlere olan talep daha fazla artar. Böylece aşamalı ihracatçılar, eski ürünlerin yerini aldığından, bu yeni ürünler sayesinde hem iç hem de dış piyasada nüfuzlarını artırmaya muvaffak olurlar.

Bunlar, işin, son derece basitleştirilmiş çehresidir. Fiyat elastikiyetleri de bu tür ticarete önemli sorundur; özellikle tekstil, ayakkabı gibi harcıalem malları (raditional goods) söz konusu olduğundan ürün icad ve teknik değişim önemsiz kalır. Yeni sanayileşmiş ülkeler bu sektörlerle dünya ticaretinde önemli başarılı ve kazanç elde ettiler. Çünkü çok gelişmiş ülkelerin teknolojilerini taklit ettiler ve düşük ücretli işçi çalıştırmanın avantajından yararlandılar. Huftbauer'in

belittiği gibi dünya ticareti, emek-yoğun ve sermaye-yoğun mallarla değil, düşük ücret ticaretiyle, teknolojik rehberlik ticareti arasında belirlenmektedir. Gelişen sanayileşmiş ülkeler diğerlerine nazaran, teknolojik önderliğe sahip oldukları ve yüksek ücret ödeyerek ürettikleri malları ihraç etmek zorundadırlar. Hem dizayn hesapları üzerine, hem yeni ürünler pazarlama üzerine, hem mukayeseli olarak yüksek verimliliği olan gelişmiş imalat işlemleri sebebi ile bu şekilde çalışmak durumundadırlar. Statik ve dinamik ölçek ekonomilerinin öneminden dolayı büyük iç piyasaya sahip olan bir ülke ihracatta da otomatik avantaja sahiptir. Buna en iyi örnek Amerika Birleşik Devletlerinde sentetik kauçuk üretimidir. Bu malın üretiminde A.B. Devletlerinin avantajı kauçuğu hem diğer ülkelere nazaran düşük maliyetle elde etmesi hem de esas olarak iç piyasanın büyüklüğüdür.

Geçen on yılda dünya ekonomik gelişmesi yeni bir çehre kazanmıştır. Yeni sanayileşmiş ülkeler yalnız geleneksel ürünlerde değil teknolojik olarak gelişmiş ürünlerde de önemli ihracatçı durumuna gelmişlerdir. İlk safhada Japonya diğer ülkelere karşı bir çok alanda önemli başarı elde etti: Optik gibi. Keza yarı sanayileşmiş güneydoğu asya ülkeleri, Hong-Kong, Taiwan, Kuzey Kore ve Singapur dünya pazarında elektronik sanayiinde önemli paylar elde ettiler; fakat bunu ABD, Alman ve Japon teknolojisine borçludurlar. Bu ülkelerin yönlendirdiği firmalar bu ülkelere destekle geliştiler ve düşük ücretin avantajını kullandılar.

Şimdiye kadar ulaştığımız sonuçları aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

(i)- Gelişen ülkelerde sanayi yayılması, eğer başarılı ise bir dışa yönelme stratejisine yol açar, bu da ithalat ikamesine değil ihracat potansiyelinin gelişmesine, buradan da ister istemez ihracat payını azaltıp daha önce sanayileşen ülkelerin ithalat nüfuzunun artmasına neden olur. Bununla beraber bu ülkelerin yeni endüstriyel üretimi, endüstriyel ürünler talebinin genişlemesine neden olan ilave gelir üretir; bundan dolayı eski sanayileşmiş ülkelerin yalnız ithalatını değil ihracatını da uyarır (XIX. yüzyılda şimdiki gelişmiş ülkelerin sanayileşmesinin başlaması İngiliz makine talebinin geçici olarak artmasına neden olmuştur). Rastgele seçilmiş her ülke çiftliğini aldığımız zaman hatta gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler grubuna (UNCTAD'ın 100 üyesi ve OECD'nin gelişmiş 18 ülkesinde olduğu gibi) baktığımız zaman, eski sanayileşmiş ülkelerin ihracat paylarının azaldığını ve dünya talebinde artma yönünde değişmelerin olduğunu söylemek için elimizde kesin delili yoktur. Tek tek mamul ihracatçıları aldığımız zaman böyle bir değişme eğilimi, nisbi büyüme hadlerindeki değişme eğilimlerine sebep olabilir. Kısa dönemde yeni arz

kaynaklarına duyulan güven, bölgenin (veya ülkenin) ithalat eğiliminin artmasına sebep olacak, yerli üretim ve istihdam azalacaktır. Uzun dönemde hem ithalat gelir elastikiyetinde artma, hem de ihracatın büyüme oranındaki düşme nedeniyle bu daha düşük bir büyüme oranına dönüşebilir.

(ii)- Eğer toplam dünya ticaretinin büyüme oram (şüphesiz dünya talebinin büyüme oranıyla aynı şeydir) değişmeden kalırsa bu faktörler zorunlu olarak hem istihdamın hem de verimliliğin düşmesine sebep olacaktır. Dünya ticaretinin gelişimi nisbeten imalat-sanayii hızlı gelişmiş ülkelerin katılımıyla hızlandırılırken bu, gelişmiş ülkelerin aktüel büyüme oranlarının zorunlu olarak düşeceği anlamına gelmez. Buna en iyi örneği yine İngiltere vermektedir. 1950-1970 arasında İngiltere'nin dünya ticaretindeki payı 1950 de %24,6 dan 1970 de %10,8 e düşmüştür. Aynı zamanda İngiltere'nin iç piyasasında mamul madde ithalatının payı %5 den %18 e çıkmıştır. Bu dönem, GSMH açısından bakılarak, önceki dönemlerle mukayese edildiğinde, tam istihdamın bu yılları yüksek oranlı büyüme yıllarıdır. Belirtmek gerekir ki dünya smai üretimi, daha önceki dönemle de karşılaştırıldığı zaman, bu yıllarda 2-2,5 kat daha yüksektir.

(iii)-Hem GSMH'nın büyümesi hem de mamul ticaretindeki payının azalması açısından İngiltere diğer sanayileşmiş ülkelere kıyasla kötü duruma düşmüştü. Diğer ülkelerin performansı da tek biçim olmaktan uzaktı. Japonya, hem dünyaya sattığı malların talebinin gelir elastikiyetinin yüksek, hem de dünyadan aldığı mamullerin talebinin düşük gelir elastikiyeti dolayısıyla önemli başarı kazanmıştı. İtalya'ya baktığımız zaman bu ülkede ihracat için yüksek talebin gelir elastikiyeti, ithalatı için talebin yüksek gelir elastikiyeti ile yer değiştirmişti. Bunun nedeni büyüme oranının ortalamasının üzerinde olmamasıydı. Bu durum, hem ithalat talebinin gelir elastikiyeti hem de ihracatının büyüme oram İtalya'ninkinden daha düşük olduğu halde Almanya için de doğru gibi görünmektedir. İngiltere'nin yukarıda gösterdiğimiz gibi, ithalat talebinin gelir elastikiyetinin sürekli artmasıyla dünya ticaretindeki payı kötüleştirilmişti (1970 başlarına kadar böyle, ondan sonra sabit görünüyor). Daha ihtiyatlı olarak aym durum ABD nin mamul üretiminde de en azından daha önceki dönemlerle mukayese edildiğinde bizi sukutu hayale uğratmaktadır. Bununla beraber, piyasa performansından kanyaklanan büyüme oram fakhlıkları, ödemeler dengesindeki kronik dengesizliklerden kaçınmak için yeterli değildir. Ticarete kaybı olan ABD ve İngiltere gibi ülkeler mali tedbirlerle hareket ederek ödemeler bilançosunda sürekli denge ile uyum sağlamaktan daha çok, büyüme ve ülke içi istihdam problemini çözmeye yönelmişlerdir. Bu ülkeler ihracatla orantılı bir ithalat büyümesini sağlamakta başarısız oldular.

(iv)- Bu-durum, büyüme oranları ve istihdam seviyesi, yurt içi nüfusların gerektirdiği seviyenin altına inen diğer sanayileşmiş ülkelerin büyümesi ve sınır getiren bir ödemeler bilançosunun kronik faza vermesine yol açmıştır (Almanya, Japonya ve 1973 ten beri OPEC üyeleri). Sanayi mamullerinde başarılı ihracatçı olan ülkeler 1973 e kadar misafir işgücüne, gerekli büyüme hızını devam ettirebilmek için kucak açtılar. Ödemeler bilançosu sıkıntıları, yerli üretim ve istihdam seviyesini potansiyel seviyesinin altında tutarak, dünya talebinin büyümesi ve bundan dolayı da gelişen ülkelerin büyümesi üzerinde aleyhe yönelik dış tepkilere sebep oldular.

Şu anda dünya, smai ürünlere karşı bir talep yetersizliğinden şikâyet eder durumdadır. Bunun yanında çoğu sanayi ürünü üreten ve satan ülkeler ödemeler dengesi için bunu çare olarak görmekte-dirler. Fakat bu hiçbir zaman serbest ticaretin maksimum ticaret gelişmesine neden olacağı anlamına gelmez.

Kronik dengesizlikler varsa dünya ekonomisi resesyona girecektir. Hem yönetim hem de ekonomistler, bu resesyonda, yerli sanayii korumak için konan tedbirlerin zarar görmemesi hususunda aynı korkuyu taşımaktadırlar. Çünkü sürekli resesyona ulusal iktisadi önlemlerle dengelenemez ve dünya talebinin daha çok daralmasına sebep olur. Koordinasyonsuz bir politika durumunda böyle olabilmekle birlikte ben serbest ticaret değil de, çok taraflı bir tabana dayanan sanayileşmiş ülkeler arasında planlanmış bir ticaret sisteminin uygulanabileceği kanısındayım. Bu, iç gelişmeyi sınırlayan ödemeler dengesi hareketinden dolayı, gelişmiş ülkeler arasında mamul ticaretinde meydana gelen açık ve fazlaların belli bir kalıba sokulması demektir (11).

Adapte edilen aktüel politikaların aksine -ki bunlar daha ziyade ithalatı sınırlamak için düşük ücretli gelişen ülkeler tarafından konulmaktadır- bu ülkeler karşılığın ödeme kabiliyetleri olmasa ve onlar için büyük iştah olsa bile mamul sermaye malları ithali serbest olma-hdu. Genel kanaatin aksine bu ithalat gelişmiş ülkelerden değildir. Fakat gelişmiş ülkelerde üretilmiş malları ithalat nüfuzu yine diğer gelişmiş ülkeler tarafından etkilenmektedir (İngiltere'deki araba ve ABD'deki televizyon sanayiinde olduğu gibi). Dünyanın sanayileşmiş ülkelerinde istihdam ve üretiminin genişlemesinde mevcut engelleri kaldırmak istiyorsak -belirtilen nedenlerden dolayı- düzenlenmiş ticaret sistemine ihtiyaç vardır (12)

Emek Tasarruf Eden ve Sermaye Tasarruf Eden Teknolojik Gelişme

Ortaya çıkan genel sonuç şu ki, gelişmiş ülkeler arasında ticaret dengesizliğinin sebep olduğu engeller dışında, gelişen ülkelerin hızlı

sanayileşmesi ve gelişmiş ülkelerin ekonomik çıkarlar arasında menfaat çatışması zorunlu değildir. Gelişen ülkelerin sanayileşmesi gelişmiş ülkelerin tam istihdam politikası takip etmelerine engel olmadığı gibi, ödemeler dengesi aksaklıklarından kaçınmağa da engel değildir. Gelişen ülkeler daha önce belirttiğimiz gibi bir kısım OPEC grubundan başka cari hesaplar dengesinde kronik fazlalar üreten ve ödemeler dengesi sorunu yaratan ülkeler değildir. Aksine, bu ülkeler, artan ihracatla uyumlu ithalat politikasını çok daha iyi takip etmektedirler. Bununla beraber, dikkate değer çatışma, eğer sınıai üretim sürekli olarak artar ve bundan dolayı yeni sanayi merkezleri ortaya çıkarsa, bunun diğer sanayi ülkelerinin mevcut büyüme oranlarına net bir katkı olmasıdır.

Şimdi üzerinde durmamız gereken sorun, bunun günümüzün mü yoksa süregelen bir sorun mu olduğudur.

Sebepler üzerinde daha önce durulduğu için, şimdi dikkatimizi temel olaya çevirmenin zamanıdır. Sanayileşme fert başına yüksek gelire yol açan hızlı gelişmenin esasıdır. İmalat sanayii de gelişen bir sanayidir. Bu tabiatın ürünlerinin arzına bağımlıdır- Geniş olarak tarım ve maden-; Çünkü endüstriyel aktivite tabiatın taktim ettiği bu ham maddeleri, işleme ile uyum halindedir. Hammaddeler, petrol ve yiyecek maddeleri, ilkel sektörün üç esas ürünüdür ve bunlar ikinci ve üçüncü sektörler için "temel girdi" mahiyetini taşımaktadırlar. Bunlar arasında yiyecek maddeleri direkt input değildir (bu maddeleri işleyen sanayiler için hariç) fakat dolaylıdır. Böylece onun mevcudiyeti emek istihdamı için gereklidir. Tarım temel gıdalar arzeder; o aynı zamanda pamuk, yün ve kereste gibi sanayi maddeleri de arz eder. Madencilik, petrol olduğu kadar -ki o enerjiyi kaynağıdır- metalik cevherler de sağlamaktadır.

Geçen iki yüzyıl teknolojinin çok hızlı bir gelişmesine şahittir. Yaygın olarak söylenmektedir ki nüfusun son derece hızlı gelişmesi ve bu dönemde büyük sermaye birikimi, yeni teknolojik gelişmenin sebebi değil sonucu idi. Fakat teknolojik gelişmenin emekten tasarruf (daha doğrusu doğal kaynak tasarruf eden) ve sermayeden tasarruf şeklinde iki türlü gelişme gösterdiği unutulmamalıdır. Çoğu icatlar her ikisinden de unsurlar taşımaktadır. Bununla beraber gelişme dengeli midir, yoksa emek tasarruf eden veya toprak tasarruf eden görüşler mi ağırlıktadır?

Toprak tasarruf eden yenilikler, belli bir tabii kaynağın kullanılmasına fırsat veren her türlü yenilik şeklinde geniş olarak yorumlanmalıdır. Gerçekten dünya nüfus yoğunluğunun artması, eski zamanlardan şu ana kadar insanlık tarihinin büyük bir çehresi olarak sonsuz toprak tasarruf eden yenilikler serisinin gerçek

bir sonucu idi. Yerleşik tarımın olduğu kadar (ürün yetiştirme imkânlarının buhunması ve hayvan evcilleştirme ile ortaya çıkmış), ve maddelerin bir yerden başka bir yere taşınma kolaylığı çok az bir enerji ile sağlayan tekerleğin icadı da belki en önemli tarihi örneklerdir. Son iki yüzyıla baktığımız zaman kitalar ve denizler arasında ucuz ve hızlı taşıma vasıtalarının bulunuşunun çok önemli toprak tasarruf eden yenilikler olduğunu söyleyebiliriz; Çünkü o, çok uzak mesafelerdeki tabii kaynaklardan yararlanma imkânı bahşetmiştir. Fakat böyle önemli yenilikler yeni bir işlemin yada maddenin eskisinin yerine kullanılmasına imkân veriyordu. Çünkü kaynakların kıtlığı endişesi hakimdi. Örneklerden en önemlisi, kömürün bulunuşu ile oduna bağımlılığın azalması ve demirin daha kolay elde edilme imkanının doğmasıdır. Ormanların büyük ölçüde tahribi batı dünyasının büyümesi üzerine şiddetli tazyik olarak hissediliyordu. Kömür ve petrolün enerji kaynağı olarak keşfi bu korkuyu ortadan kaldırmıştır. Yüksek ürün elde edilmesini sağlayan yenilikleri, hatta yer altında bulunan ve ne kadar olduğu meçhul olan petrol kaynakları hakkında bilgileri de aynı kategoride mütalaa etmeliyiz. Nihayet, mamullerin içinde tabii maddelerin yerini korkunç boyutlarda alan sentetikleride bu arada belirtmek gerekir (sunu iplik vs.).

Gerçek şu ki, birinci sektörün (primary sektor) dünya üretime istihdamındaki payı orantılı düşmüştür. Gelişmiş ülkelerde emek gücünün %5 veya daha azının istihdamıyla hem kendilerinin hem de kalan %95 in yiyecek maddesi ihtiyacını karşılamaları, tarımsal faaliyetlerin daha iyi yapılmasına ve emek tasarrufundan ziyade toprak tasarruf eden tekniklerin kullanılmasının delilidir. Bundan dolayı ekonomik gelişme, artan toprak kıtlığının ve azalan verimler kanununun kaçılmaz bir neticesi olarak dikkate alınan klasik durgun durum hayaleti -hiç bir zaman gerçekleşmemesi nedeniyle, Adam Smith'dan Ricardo'ya ondan J.S.Mill'e kadar bütün karanlık gözlemlere rağmen bu noktaya getirildi. Geçim vasıtalarında meydana gelen artma ile nüfus hızla arttı -tam Malthus'un gözlemlediği gibi-yiyecek maddeleri tedarik etmek için daha çok yerine, gittikçe daha az emek gücü gerekmeğe başladı.

Birbiriyle ticaret eden ülke veya bölgeleri değil de bir bütün olarak dünyayı dikkate aldığımız taktirde, birinci sektörün üretiminde (yiyecek, petrol ve hammaddeler) meydana gelen artma, sermaye birikimi haddi ya da dışsal olarak büyüyen emek gücü ile değil, ekonomik büyüme ile orantılı olarak meydana geldiğini söylemek gerekir. Bu bakış neo-klasik görüşle tamamen çatışma halindedir. Çünkü neo-klasik görüşe göre kapalı bir ekonominin tabii büyüme oranı, emek gücü artı emek verimliliğine neden olan teknolojik gelişime tarafından belirlenmektedir. Çoğu iktisatçının düşüncesine hakim olan bu bakış,

tabiattan mücerret bir üretim faktörü (veya daha ziyade bir nakısa olarak) ortaya çıkarmaktadır. Çünkü modern iktisat, gelişmiş sanayi ülkelerinin uygulanmalı doğrultusunda gelişmiştir. Gelişmiş ülkeler de bu bakımdan hiç bir kayıt tanımaz. Böylece bu ülkeler yeni alanların gelişmesi ve keşfi sayesinde smai gelişme için uyumlu temel ihtiyaç madelerini temin güçlüğü çekmediler. Bütün bunlar tabii kaynak tasarruf eden yeniliklerin nisbi bolluğu sayesinde gerçekleşmiştir. Eğer gelişmiş ülkeler açısından değil de, soruna bir bütün olarak dünya açısından yaklaşıyorsanız, fakirlik ve az gelişmişliğin tabii kaynak kıtlığından ortaya çıktığına delil bulamazsınız. Bu daha ziyade sermaye mallarının yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Sermaye birikimi smai üretimin gelişmesi ile bareber gelişme göstermiştir. Endüstriyel üretim ise kendi kendine yeterli her bölgede dış talep kaynaklarının ve smai istihdam için gerekli ücret mallarının temini ile sınırlıdır. Smai üretim ancak bu şekilde sürdürülebilir. Gerçek şu ki dünya nüfusunun büyük bir kısmı etkin olarak istihdam edilmemektedir. Hem toplam olarak işsizlik vardır hem de işgücü outputa efektif katkı sağlamaktadır. Böyle olduğu halde işe katıldıklarından dolayı bir pay almaktadırlar. Çünkü iş bir kaç kişinin elinden çıkmaktadır. Bazı endüstriyel konularda yetersizdir, bazı alanlarda da ilkel ve eski teknolojiler kullanımasından dolayı yiyecek kıfayetsizliği vardır. Eğer dünya üretimine katkısı olmayan yüzmilyonlarca işçi etkin olarak kullanılsaydı, dünyanın satılabilir ürünü büyük ölçüde artacak, enerji ve hammadde arzı buna mukabil genişleme imkânı bulacaktı (buna tek bir örnek verilebilir: Hindistanda 300 milyon hektar ekilebilir tarımsal alan birkaç yüzmilyon işçi tarafından işgal edilmiştir. Eğer tarım "fazla" üretme imkânına sahip olsaydı bu işçilerin 9/10 una tarım dışı sektörlerde istihdam imkânı yaratılabilecekti).

Bakırda olduğu gibi çok önemkil hammaddeler sözkonusu olduğu zaman, üretim önemli ölçüde genişletilebilir, fakat bu uzun bir bekleme devresi gerektiren yeni yatırımlara ihtiyaç duyurmaktadır. Hızla tüketilen maddeler durumunda, petrolde olduğu gibi; geleceğin hatırına cari tüketimin ne düzeyde tutulacağı kararını vermek gerekir.

Açıktır ki, gelişen ülkelerin sanayileşmesi, hem temel maddeler, hem de enerji arzında hızlı bir artmayı gerekli kılmaktadır. Veya başka bir deyimle, bu kaynakların farklı ülkeler arasında yeniden dağılımı gerektirir. Şu anda dünya nüfusunun en zengin %20 si enerji ve hammadde üretiminin %80 inden daha fazlasını kullanmaktadır. Dünya yiyecek üretiminin de büyük kısmı (%20 ye kıyasla)-en azından değere vurulduğu taktirde- bu kitle absorbe etmektedir.

Açıktır ki, gelişen ülkelerin sanayileşmesi, hem temel maddeler, hem de

enerji arzında hızlı bir artmayı gerekli kılmaktadır. Veya başka bir deyimle, bu kaynakların farklı ülkeler arasında yeniden dağılımı gereklidir. Şu anda dünya nüfusunun en zengin %20 si enerji ve hammadde üretiminin %80 inden daha fazlasının kullanmaktadır. Dünya yiyecek üretiminin de büyük kısmını (%20 ye kıyasla) -en azından değer vurulduğu taktirde - bu kitle absorbe etmektedir.

Bu ikilem gelecekte emek tasarruf eden teknik yönelimden topraktan tasarruf eden teknik yöneline kayma olduğu taktirde ortadan kaldırılabilir. Bu bana sanayileşmiş ülkelerin süper entellektüel sermayesinin geleceğe ve insan türünün refahına yapabileceği en önemli katkı olarak görünmektedir -hem az gelişmişler hem de kendi nüfusları açısından-. Eğer nihai ürünü tabii kaynak muhteviyatını yeni teknikler bulamıyorsak mikro elektronik teknolojinin bütün sektörlerde emek tasarrufu sağlaması açısından silisyum parçaları iyi bir buluş değildir.

DİNAMİK HARROD TİCARET ÇOĞALTANINDAN TAHMİN EDİLEN BÜYÜME ORANI İLE GERÇEKLEŞEN BÜYÜME ORANININ BİR MUKAYESESİ

ÜLKE	Reel GSMH		İhracat Hacmindeki		İthalat Talebinin Gelir Elastikiyeti (X)	Dinamik Harrod Ticaret Çoğaltanından Tahmin Edilen Büyüme Oranı	
	% Δ 1951-73	(Y) 1953-76	% Δ 1951-73	(X) 1953-76		1951-73	1953-76
ABD	3.7	3.23	5.1	5.58	1.51	3.38	3.89
Kanada	4.6	4.81	6.9	6.02	1.20	4.84	5.02
B. Almanya	5.7	4.96	10.8	9.99	1.89	5.71	5.29
Hollanda	5.0	4.99	10.1	9.38	1.82	5.55	5.15
İsveç	-	3.67	-	7.16	1.76	-	4.07
Fransa	5.0	4.95	8.1	8.78	1.62	5.00	5.42
Danimarka	4.2	3.58	6.1	6.77	1.31	4.65	5.17
Avustralya	-	4.95	-	6.98	0.90	-	7.76
İtalya	5.1	4.96	11.7	12.09	2.25	5.20	5.37
İsviçre	-	3.56	-	7.20	1.90	-	3.79
Norveç	4.2	4.18	7.2	7.20	1.40	5.14	5.50
Belçika	4.4	4.07	9.4	9.24	1.94	4.84	4.76
Japonya	9.5	8.55	15.4	16.18	1.23	12.52	13.15
İngiltere	2.7	2.71	4.1	4.46	1.51	2.71	2.95
G. Afrika	-	4.97	-	6.57	0.85	-	7.73

KAYNAK: 1951-73 verileri, Comwall, Modern Capitalizm: Its Growth and Transformation, Martin Robertson 1977 den.

1973-76 verileri, Kern An International Comparison of Major Economic Trends 1953-76, National Westminster Bank Quarterly Review, May 1978 den,

x'nin tahminleri Mouthakker ve Magee, Income and Price Elasticities in World Trade, Journal of Economics and Statistics, May 1979'dan alınmıştır.

Şu anda tabii kaynak tasarruf eden ve emek tasarruf eden teknik gelişme arasında denge kurulamamıştır. Çünkü işsizlik nedenleri az gelişmiş ülkelerde azalacağı yerde artmaktadır. Ve gerçekte, bana göre bu dengesizliğin nedeni bu ülkelerdeki yapısal işsizliktir.

Uzun dönem açısından baktığımız zaman durum ümitsiz görünmemektedir. Atomların parçalanması yerine bölünmesinden elde edilebilen dramatik enerji kaynaklarına sahip olmalıyız. Bu da bize sınırsız enerji arzı vermektedir. Ya da petrolden dolayı olarak yararlandığımız gibi güneş enerjisinden doğrudan yararlanma yolları elde edebiliriz. Büyük toprak sahası gerektirmeyen yiyecek üretimi icad edebiliriz. Veya nitrojen gibi havadan elde edilen maddelerden yeni ürünler üretilebilir. Şu andaki en önemli tehlike, yeni icatların sonucu olarak, emek verimliliğinin dramatik tarzda artması fakat, toplam outputun, petrole olduğu gibi, tabii kaynakla sınırlı bulunması, bunun da dünyada emek tasarruf eden tekniklerin icadından önceki durumlardan daha çok eşitsizlik ve tansiyonlara neden olmasıdır.

REFERANSLAR

- (1) Bu son ifade monopol gücüne sahip ve bir tarife vasıtası ile misilleme olsa bile ticaret hadlerini kendi lehine çevirme imkânı olan bir ülkeden soyutlanarak alınmalıdır.
- (2) Örnek İngiltere'nin sadece kendi ikliminin şarap üretimine uygun olmayışından dolayı değil, kumaşı şarap cinsinden Portekizden çok daha ucuza üretibilmesini de kapsamaktadır. Yine bu örnekte İngiltere'nin kumaş üretiminde bir teknoloji kullandığı, üretim birimi başına emek masrafının az olduğu ve diğer taraftan kumaşı Portekiz'in ürettiği minimum maliyetin altında satamayacağı varsayılmakta, hatta ücretlerin geçimlilik seviyede olduğu kabul edilmektedir.
- (3) Anlaşılacağı gibi 19.yy. da bu noktaya temas eden tek iktisatçı Kari Marx'dır. Neo-klasik teroieye göre her firma optimum ölçüğe sahiptir. Endüstri de üretim firma sayısındaki artma ile artmakta, mevcut firma ölçeklerindeki büyüme ile artmamaktadır.
- (4) International Economics, Cambridge Economic Handbooks, 1933.
- (5) Bu ifade, Keynes'in efektif talep prensibi üzerine kurulduğu halde

gerekli dikkati çekememiştir. Bununla beraber uluslararası ticaret alanında ticaret alanında çalışan bazı iktisatçılar (özellikle P.Barett Whale "The Working of tire pre-war Gold standart" *Economica*, 1937 p.18 ve *Economica* 1938 p.90) belirtmektedir ki Harrod'un terosinin, 19.yy.da altın standardının çahşmasının izahi, altın akımlarına veya faiz oranlarındaki hareketler tarafından uyarılan nisbi fiyat değışmelerine dayandırılan klasik ve neo-klasik teorilerden daha mantıki gelmektedir.

- (6) Şüphesiz bu doğru olacak yalnız, eğer (i) dış ticaret denge de olduğu zaman devlet bütçesi dengede ise (ii) Aynı gelir seviyesinde, otonom ve uyarılmış yatırımlar tasanrruflarla dengelenmişse.
- (7) A.P.Thirlwall, "The Balance of Payments Constraint as an Explanataion of International Growth Rate Differences", *Banca Nazionale del Lavoires, Quarterly Review* March 1979, p.45.
- (8) Bu 0.8, 0.9 civarında bir korelasyon göstermektedir. Genelde hesaplanan büyüme oranları gerçekleşen büyüme oranlarını göstermez. Ampirik serilerde dikkate değer bir hata payı olduğunu unutmamak gerekir. (Özellikle ithalat talebinin gelir elastikiyeti tahminlerinde.) Yalnız Japonya'da bu fark önemlidir. Orda hesaplanan büyüme oranı aktüel büyüme oranından diğer ülkeler dikkate alındığında %50 daha yüksektir. (Bkz. Makalenin sonundaki tablo).
- (9) Bu hem sermaye hem emek hem tek tek ülkeler durumunda, hem de ülkenin bölgeleri durumunda doğrudur. Belli bir ülkenin dışsal olarak belirlenmiş kaynak donatımına sahip olduğunu en azından emek gücünün bir kısmı için varsaymak kolaydır. Fakat savaş soması gösterdiği gibi, emek talebi emek arzını aştığı zaman göç suurlamalarının değışmezliği kaldırılmaktadır. Emek gücü, hem ülke içinde hem de ülkelerarasında, yalnızca kazanç farklılıkları tarafından belirlenmez; gidilen yerlerdeki istihdam fırsatları da önem arzetmektedir.
- (10) *Synthetic Materials and The The ory of International Trade*, London 1966.
- (11) M.Bare nin liderliğinde, geçen yıllarda Fransız hükümeti genel seçimlerde "Büyüme döviz kurlarını düzenler" sloganını kendilerine

bayrak yapmışlardı; fakat bu seçimlerdeki popülerite hatırına ortaya atılmıştı; nitekn seçimlerden sonra bu konuda duyulan fazla bir şey yoktu.

- (12) O, aynı zamanda OPEC fazlalarının yeniden devreye girmesini gerektirir. Fakat bu fonksiyon IMF gibi resmi kurumlar tarafından değil ABD bankaları tarafından Euro-Dollar sayesinde yerine getirilmiştir. Henüz elimde gelişmiş bir planım yok ama öyle zannediyorum ki bazı mamul madde (ithalat) lisans sisteminin planlama ile direkt olarak ihracata bağlanması halinde ithalat ve ihracat nisbeten dengeye yaklaşır.